

UGOVORI I NAPOSE OTUĐENJE (kann. 1290–1298)

Nikola ŠKALABRIN, Đakovo

Sažetak

Naslov III. *Ugovori i napose otuđenje* Knjige V. Zakonika kanonskoga prava ima 9 kanona (kann. 1290–1298), a uređuje pitanje ugovora, otuđenja i zakupa. Pitanju ugovora posvećen je kan. 1290, a pitanju otuđenja ostali kanoni ovoga naslova, izuzevši kan. 1297 koji govori o zakupu. Kan. 1298 raspravlja o zakupu i prodaji crkvenih dobara upraviteljima tih dobara i njihovim rođacima krvnog ili tazbinskog srodstva.

Kan. 1290 posuđuje pojmovno-terminološko utemeljenje govora o ugovorima, bilo općenito bilo posebno i o plaćanjima, od vlastitoga građanskog prava svake pojedine zemlje u kojoj se Crkva nalazi i djeluje. Riječ je o *kanonizaciji* građanskoga prava.

Otuđenje se promatra i uređuje kao jedan pravni posao koji se razlikuje od čina izvanrednog upravljanja. Stoga Zakonik posebno govori o činima upravljanja i otuđenja. Čini se otuđenja odnose samo na dobra koja po zakonitom upisu tvore osnovnu imovinu neke javne pravne osobe i kojih vrijednost prelazi pravom određenu svotu. Za valjanost se otuđenja tih dobara zahtijeva dopuštenje mjerodavnog autoriteta. Svakako treba naglasiti da je pojam otuđenja na kanonskom području doživio semantički razvitak tako da ga ne smijemo izjednačiti samo s građanskim pojmom prodaje, nego se on proteže na bilo koji drugi posao kojim se može pogoršati imovinsko stanje pravne osobe.

Novi Zakonik napušta put opće kodifikacije u pitanju zakupa te prepušta biskupskim konferencijama da ga urede, vodeći računa o mjesnim prilikama svakog naroda, i da donešu konkretne odredbe o dobivanju dopuštenja od mjerodavnog crkvenog autoriteta. Valja naglasiti da je i zakup vrsta ugovora te, stoga, i za njega vrijede građanski zakoni koji su kanonizirani.

Ključne riječi: ugovori, kanonizacija građanskog prava, otuđenje, javna pravna osoba, osnovna imovina, najmanji i najveći iznos, dopuštenje mjerodavnog autoriteta, zakup.

1. Ugovori: kan. 1290

1.1. Pojam i vrste

Ugovor (*contractus*) u širem smislu je dogovor dvojice ili više njih o istoj stvari (*contractus est duorum vel plurium in idem placitum consensus*).

Ugovor kao takav, usmjeren prema uspostavljanju obvezatnog odnosa prema nekom određenom objektu, ulazi u kategoriju *pravni poslova*. Ugovor je najvažniji izvor obveza. Njegov je značajan element pristanak (*consensus*), to jest dogovor dviju ili više volja, koji očito predstavlja sposobnost ugovorne strane, kako onu naravnu, tako i onu koju nameće zakon.

Ugovori se mogu klasificirati na razne načine, već prema njihovim strukturalnim i funkcionalnim karakteristikama. Spomenimo samo one najvažnije:

1. Jednostrani i dvostrani ugovor: jednostrani ugovor (*contractus unilateralis*) određuje obvezu za samo jednu ugovornu stranu (npr. ugovor o darovanju); kod dvostranog ugovora (*contractus bilateralis*) obveza nastaje za obje ugovorne strane (npr. kupoprodajni ugovor).

2. Konsenzualni i realni ugovor: konsenzualni ugovor (*contractus consensualis*) zaključuje se samim sporazumom (npr. ženidba je konsenzualni ugovor, jer se on isključivo temelji na privoli stranaka); realni ugovor (*contractus realis*) zaključuje se izručenjem ugovornog predmeta (npr. darovanje – *traditio rei*).

3. Ugovor s teretom i bez tereta: ugovor s teretom (*contractus onerosus*) donosi terete ili nepogodnosti za obje ugovorne strane (npr. prodaja), a ugovor bez tereta (*contractus gratuitus*) donosi terete i nepogodnosti samo za jednu od ugovornih strana (npr. darovanje).

4. Imenovani i neimenovani ugovor: imenovani je ugovor (*contractus nominatus*) ako u pravu izvjesna vrsta ugovora ima svoje vlastito ime (npr. kupoprodajni ugovor, zajam, zalog i sl.), a neimenovani ugovor (*contractus innominatus*), ako ugovor nema svog imena, a svodi se na osnovne pravne formule: a) dajem da daš (*do ut des*); b) dajem da učiniš (*do ut facias*); c) činim da daš (*facio ut des*); d) činim da učiniš (*facio ut facias*).¹

1.2. Opća odredba: kan. 1290

Novi Zakonik u kan. 1290 potvrđuje gotovo doslovno načelo sadržano u kan. 1529 prijašnjeg Zakonika. Riječ je o *kanonizaciji građanskoga prava*, a to znači da Zakonik prihvaća u svoje zakonodavstvo propise građanskoga prava svake pojedine države u materiji bilo o *ugovorima općenito* (s obzirom na objekt, formalnosti, uvjete ugovora i sl.) bilo o *ugovorima posebno*, kao i o njihovu ispunjavanju, određujući da se s istim učincima obdržavaju u kanonskom pravu u stvari-

¹ Usp. A. CRNICA, *Priručnik kanonskoga prava Katoličke crkve*, Zagreb, 1945., br. 931, str. 288–289; I. ROGIĆ, *Imovinsko pravo Katoličke crkve* (pro manuscripto), Đakovo, 1960., str. 144; V. A. ROMAC, *Rječnik Rimskog prava*, Informator, Zagreb, 1975., str. 133–134 i 237–238; B. NUIĆ, *Opće pravo Katoličke crkve. Priručnik uz novi Zakonik kanonskoga prava*, KS, Zagreb, 1985., str. 417; L. CHIAPPETTA, *Il Codice di Diritto canonico. Commento giuridico-pastorale*, II., ED, Rim, 1996., str. 556.

ma koje podliježu crkvenoj vlasti upravljanja (*potestas regiminis*). Drugim riječima, kanonizacija se ostvaruje kada kanonski zakon, uređujući neku materiju svoje mjerodavnosti, umjesto da je uredi samostalno, naređuje da se primijene, potpuno ili djelomično, odredbe državnih zakona. Zakonodavac pribjegava tom rješenju kada realno prosudi da bi neka kanonska normativa koja se razlikuje od građanske normative mogla prouzročiti velike neprilike praktičnog karaktera ili ostati lišena svakog djelotvornog učinka, kako se to često događa u imovinskoj materiji.²

Primjena tako kanoniziranih odredaba nailazi na točno određene *granice* općeg karaktera, jer kan. 22 određuje da se građanski zakoni ne obdržavaju ako su protivni božanskom pravu i ako se kanonskim pravom ne određuje što drugo. Stoga se od spomenutog pravila isključuju iz kanonskoga uređenja:

1. Građanski zakoni koji su protivni *božanskom pravu*, naravnom ili pozitivnom.

2. Građanski zakoni protivni *kanonskom pravu*, kao što je npr. kan. 1299, § 2, koji govori o odredbama za slučaj smrti kada također treba obdržavati propise građanskoga prava, ali ako su oni zanemareni moraju se baštinici podsjetiti (*moneri debent*) na obvezu da su dužni ispuniti volju oporučitelja (kan. 1299, § 2), što je povezano s načelom pravičnosti koje za Crkvu nema samo moralnu nego i pravnu vrijednost (kan. 19 i 122).

3. Zadržano je načelo kan. 1547 koje dopušta *dokazivanje pomoću svjedoka*, pod vodstvom suca, u bilo kojim parnicama, dok se u građanskim zakonima takvo dokazivanje dopušta u pitanjima ugovora, ali uz mnoga ograničenja (kan. 1290).³

Prvo ograničenje ima funkciju sličnu funkciji javnog reda međunarodnoga privatnog prava. Ono priječi da se, preko kanonizacije, ne bi uvukle u uređenje Crkve, bez znanja zakonodavca, odredbe koje bi, da ih je on znao, bile odbačene i koje ne bi imale nikakvu vrijednost u kanonskom uređenju, budući da Crkva ne smije donijeti, pa prema tome niti prihvatiti, pravne odredbe koje se protive božanskom pravu.⁴

Kod drugog ograničenja (ako se što drugo određuje kanonskim pravom) treba naglasiti da se Crkva, pri određivanju primjene državnog zakona za neku određenu materiju, ni na koji način ne namjerava lišiti vlasti da je samostalno regulira. Naprotiv, ona se smatra potpuno slobodnom upotpuniti i ukinuti kanonizirane odredbe a često se i koristi tom mogućnošću. Kao primjer možemo spomenuti da

² Usp. G. FELICIANI, »Canonizzazione delle leggi civili (Canonisatio legum civilium)«, u: *Nuovo Dizionario di diritto canonico*, ur. C. C. Salvador, V. De Paolis, G. Ghirlanda, San Paolo, Milano, 1993., str. 120.

³ Usp. L. CHIAPPETTA, *nav. dj.*, str. 557.

⁴ Usp. P. CIPROTTI, »Canonizzazione delle leggi civili«, u: *Digesto delle discipline pubblicistiche*, sv. 2, Torino, 1987., str. 453–458.

Zakonik, dok određuje primjenu građanskih zakona na zastaru, ne oklijeva vlastitim odredbama urediti različite profile te materije (kann. 82; 199; 1269–1270; 1492, § 1 i 1512, br. 4).

1.3. *Uvjeti*

Za sklapanje ugovora postoje određeni uvjeti koji se odnose na: osobnu sposobnost stranaka; prikladnost predmeta za ugovaranje; privolu i razborito opravdanje.

1. Za sklapanje ugovora *sposobni* su svi kojima tu sposobnost izričito ne uskraćuje ili *naravno pravo*, prema kojem su za sklapanje ugovora nesposobni oni koji nemaju uporabu razuma, potpuno pijani i djeca prije nego su došla do uporabe razuma, ili *kanonsko pravo*, po kojem su za sklapanje ugovora nesposobni redovnici (kan. 668, § 5) ili konačno *građansko pravo*.

2. *Ugovorni predmet* (objekt) može biti ili neka stvar ili neki čin ili propust čina, ako pripada slobodnom raspolaganju stranke. S obzirom na predmet ugovora osnovni su zahtjevi da on mora biti fizički i moralno moguć i dopušten, da postoji ili da će postojati, da pripada jednoj od stranaka i konačno da je određen i častan.

3. *Privola* mora biti nutarnja, na izvan očitovana s jedne i druge strane, svjesna i slobodna. S obzirom na način tog očitovanja postoje kako u kanonskom tako i u građanskom pravu za neke ugovore propisi o obdržavanju kojih ovisi valjanost ugovora (*formalitates essentielles*), kao što je npr. kod otuđenja dobara (kan. 1291).

4. Za sklapanje ugovora traži se i *razborito opravdanje*, kao što je npr. hitna potreba, očita korist, pobožnost, djelotvornost ili koji drugi važan pastoralni razlog.

1.4. *Zakonodavstvo*

Pozitivno pravo sadrži određene propise o kojima ovisi valjanost i dopuštenost ugovora. Na crkvenom je području u materiji ugovora mjerodavno ne samo kanonsko, nego i građansko pravo, kako to Zakonik izričito određuje u kan. 1290.

Naše građansko pravo definira ugovor kao dvostrani pravni posao koji nastaje očitovanjem volje najmanje dviju stranaka. Na području obveznog prava građansko pravo zanimaju *obveznopravni ugovori* (obligacijski ugovori) koji se ovako definiraju: *Obvezni ugovori su dvostrani pravni poslovi koji smjeraju na zasnivanje obveznopravnog odnosa*. Stranka koja hoće sklopiti ugovor mora svoju volju na neki način uputiti onoj stranci s kojom hoće sklopiti ugovor. Izjava ili očitovanje volje stranke, koja nudi sklapanje ugovora, zove se ponuda. Prihvat je ponude pozitivno očitovanje one stranke kojoj se ponuda šalje. U pravilu se ugovor sklapa u trenutku prihvata ponude.⁵

⁵ Usp. M. VEDRIŠ – P. KLARIĆ, *Građansko pravo. Opći dio, stvarno, obvezno i nasljedno pravo*, četvrto izdanje, Narodne Novine, Zagreb, 2000., str. 389–391.

Valja ipak naglasiti da se građanski propisi na crkvenom području ne mogu primjenjivati ako npr. osporavaju osobnu sposobnost za sklapanje izvjesnih ugovora osobama, koje kanonsko pravo izričito proglašava sposobnima za sklapanje takvih ugovora, kao što je npr. sposobnost darivanja vlastitih dobara za nabožne svrhe (kan. 1299, § 1). Za takva je darivanja isključivo mjerodavno naravno i kanonsko pravo, a nikako građansko koje se protivi tom pravu.

Propisi su građanskoga prava o načinu ugovora u crkvenom području obvezatni, ako za neki ugovor u kanonskom pravu nisu izričito zabranjene formalnosti koje propisuje građansko pravo. U pravilu se moraju obdržavati formalnosti ne samo kanonskoga nego i građanskoga prava (kann. 1291–1294).

Prema tome, sve što je o ugovorima, napose s obzirom na osobnu sposobnost stranaka i formalnosti, propisano naravnim i pozitivnim kanonskim pravom, to je u crkvenom području obvezatno, bilo za valjanost, bilo za dopuštenost ugovora, već prema tome, kako je u tom pravu propisano. Osobito će kanonsko pravo biti mjerodavno kada je riječ o sposobnosti crkvenih pravnih osoba za sklapanje ugovora s pravnim ili s fizičkim osobama, premda građansko zakonodavstvo neke crkvene pravne osobe ne priznaje kao subjekte sposobne za sklapanje ugovora (kan. 1255). U Hrvatskoj to neće biti slučaj, jer je to pitanje uređeno Ugovorom između Svete Stolice i Republike Hrvatske o pravnim pitanjima, u kojem izričito stoji da Republika Hrvatska priznaje javnu pravnu osobnost Katoličke crkve i svih crkvenih ustanova, koje imaju takvu pravnu osobnost prema odredbama kanonskoga prava.⁶

U svemu ostalom, što o predmetu ugovora i ugovaranja kanonskim pravom, općim i krajevnim, nikako nije obuhvaćeno, odnosno, što se ne protivi božanskom ili kanonskom pravu, mjerodavno je za crkveno područje građansko pravo.

Posebnu će praktičnu primjenu imati građansko pravo s obzirom na način ugovora i njegovo ispunjavanje, odnosno neispunjavanje ugovornih obveza, kao npr. s obzirom na mjesto i vrijeme plaćanja budući da o tome kanonsko pravo nema nikakvih propisa.⁷

2. Otuđenje: kann. 1291–1296

Otuđenje se treba razlikovati od pojma upravljanja u strogom smislu riječi. Zakonik regulira posao »otuđenja« na drukčiji način od čina upravljanja pa i izvanrednog upravljanja i daje mu vlastito ime. I smještaj ove materije naglašava razliku: o otuđenju se govori u naslovu *Ugovori i napose otuđenje (De contrac-*

⁶ Usp. »Ugovor između Svete Stolice i Republike Hrvatske o pravnim pitanjima«, u: *Ugovori između Svete Stolice i Republike Hrvatske*. Povijest nastanka i komentar N. Eterović, predgovor J. Božanić, GK, Zagreb, 2001., čl. 2., stavak 1. i 2., str. 28.

⁷ Usp. I. ROGIĆ, *nav. dj.*, str. 145–146.

tibus ac praesertim de alienatione: kann. 1290–1298). Nekom savjetniku koji je prigovarao zašto je u kan. 1254, § 1 dodan i glagol »otuđivati«, Komisija je za reviziju Zakonika odgovorila da se specifikacija duguje upravo činjenici što upravljanje ne uključuje otuđenje. Stoga je nužno da se o otuđenju ne samo posebno govori, nego i šire, imajući u vidu posebne propise koje o tome donosi Zakonik.

Vlastito zakonodavstvo u toj materiji odgovara različitim zahtjevima s obzirom na čine izvanrednog upravljanja. Otudjenjem dobra prestanu biti crkvena i vraćaju se na svjetovno područje i više nisu u službi Crkve. S te je točke gledišta spomenuto zakonodavstvo i nastalo upravo zato da zabrani otuđenje crkvenih dobara. Jedna je od karakteristika tih dobara sakralnost pa, stoga, i neotuđivost. Međutim, s vremenom se priznala nužnost da se u nekim slučajevima crkvena dobra otuđe, ali pod nadzorom više vlasti i uz određene uvjete. Tako je nastalo čitavo zakonodavstvo o otuđenju crkvenih dobara, koje ostaje, uz različite novine, i u novom Zakoniku. Otuđenje je zapravo jedna vrsta ugovora. Međutim, dok za ugovore kan. 1290 kanonizira građansko pravo, Crkva za otuđenje izdaje vlastite normativne odredbe.⁸

Zanimljivo je zamijetiti da naše građansko pravo govori samo o prodaji, a uopće ne sadrži pojam »otuđenje«.⁹

2.1. Pojam

Otuđenje (alienatio) u strogom smislu je zakoniti prijenos prava vlasništva nad nekim predmetom s jednog vlasnika na drugog. U širem se smislu pod otudjenjem razumijeva svaki pravni posao, kojim se imovinska prava jednog subjekta prenose na drugoga, a da se pri tome samo pravo vlasništva ne prenosi (npr. zakup). U kanonskom zakonodavstvu otuđenje se uzima i u strogom i u širem smislu.

Kada se govori o otuđenju crkvenog dobra u strogom smislu, misli se na gubitak prava vlasništva ili nekog drugog imovinskog prava koje pripada određenoj crkvenoj javnoj pravnoj osobi tako da ona, nakon zaključenja pravnog posla, toga prava više nema. Zato se kanonski propisi o otuđenju moraju obdržavati u svakom slučaju kada se sklapaju takvi poslovi bez obzira sklapa li ga crkvena pravna osoba s nekom drugom pravnom ili fizičkom osobom.

Kanonske propise valja obdržavati ne samo kod otuđenja u strogom smislu, to jest kada se prenosi pravo vlasništva s jedne crkvene javne pravne osobe na drugu pravnu ili fizičku osobu, nego i u svim onim slučajevima, kada pravnim

⁸ Usp. V. DE PAOLIS, »Alenazione (Alienatio)«, u: *Nuovo Dizionario di diritto canonica*, str. 8.

⁹ Usp. Stvarno kazalo, u: M. VEDRIŠ – P. KLARIĆ, *nav. dj.*, str. 721; usp. i V. GORENC (ur.) *Rječnik trgovačkog prava*, Masmedia, Zagreb, 1997., str. 284 koji spominje otuđenje stvari ili prava o kome teče parnica (njem. *Veräuserung der streitverfangenen Sache*).

poslom neka crkvena javna pravna osoba preuzima imovinske pravne obveze ili gubi neka imovinska prava. Naime, svakim takvim poslom može se pogoršati imovinsko stanje pravne osobe. Štoviše, i onda kada postoji samo pogibelj da bi se uslijed nekog pravnog posla moglo pogoršati imovinsko stanje pravne (kan. 1295). Stoga je za crkveno područje bez posebne važnosti pitanje je li riječ o otuđenju u strogom ili širem smislu, jer se kanonske odredbe jednako odnose i na jedno i drugo otuđenje.¹⁰

2.2. Nužnost dopuštenja: kan. 1291

Zakonik u kan. 1291 donosi odredbu kojom se želi zaštititi zakonita imovina crkvenih javnih pravnih osoba, određujući da se *za valjanost (ad validitatem)* otuđenja traži dopuštenje autoriteta koji je prema pravnoj odredbi mjerodavan.

Osim toga, obveza dopuštenja, koje se u pravilu napismeno daje, pretpostavlja:

1. Da je riječ o nekom crkvenom dobru u strogom smislu, to jest da to dobro pripada nekoj *javnoj pravnoj osobi* (kan. 1257, § 1). Dobrima privatne pravne osobe upravlja se prema njezinu statutu (kan. 1257, § 2),

2. Da to dobro tvori osnovnu imovinu (*patrimonium stabile*) javne pravne osobe na temelju zakonitog upisa (*ex legitima assignatione*), kao što je npr. kuća, njiva, pa i pokretna dobra (kan. 1285), koja čine »miraz« same osobe, to jest imovinsku osnovu nužnu za njezin život i njezino djelovanje. Osnovna se imovina razlikuje od tzv. »potrošne imovine«, kao što su plodovi njive, izdanja neke izdavačke kuće, novac koji ne tvori glavnice, te je namijenjen za kupnju potrošnih stvari kojima se podmiruju dnevne potrebe,

3. Da vrijednost dobara, koja se otuđuju, prelazi pravom određenu svotu (*summam*).

a) Javne pravne osobe

Javne pravne osobe dobivaju svoju osobnost na dva načina: po samom pravu i po posebnoj odluci crkvenog mjerodavnog autoriteta kojom se ona izričito daje (kan. 116, § 2).

Po samom pravu javne pravne osobe jesu: partikularne Crkve zakonito osnovane (kan. 373): biskupija, područna prelatura, područna opatija, apostolska vikarija, apostolska prefektura, apostolska administratura za stalno osnovana (kan. 368) i vojni ordinarijat;¹¹ Crkvene pokrajine (kan. 432, § 2): Zagrebačka

¹⁰ Usp. I. ROGIĆ, *nav. dj.*, str. 146–147; usp. i L. CHIAPPETTA, *nav. dj.*, str. 558.

¹¹ Usp. *Enchiridion Vaticanum*, vol. 10, br. 348, I., § 1.

metropolija, Splitska metropolija i Riječka metropolija; biskupska konferencija (kan. 449, § 2); sjemeništa (kan. 238, § 1), mala i velika; župe (kan. 515, § 3) i kao-župe (kan. 516, § 1); redovničke ustanove kao cjelina, pokrajine i pojedine kuće (kan. 634, § 1); družbe apostolskoga života kao cjelina te, osim ako konstitucije određuju drukčije, njihovi dijelovi (provincije) i pojedine kuće (kan. 741, § 1).

Po posebnoj odluci mjerodavnog autoriteta može dobiti osobnost javne pravne osobe crkvena regija (kan. 433, § 2). Budući da kod tih javnih pravnih osoba njihova osobnost ovisi o posebnoj odluci mjerodavnog autoriteta navest ćemo samo neke primjere: Kanonički kaptoli (stolni i zborni), katoličko sveučilište, katolički bogoslovni fakulteti, katoličke škole, Hrvatski caritas, caritasi pojedinih biskupija, središnja ustanova za uzdržavanje klera, pojedine biskupijske ustanove za uzdržavanje klera, Konferencija viših redovničkih poglavara (kan. 709), Unija viših redovničkih poglavarica, Katolički radio i sl.

Poseban spomen zaslužuje *biskupijska ustanova za uzdržavanje klera*, koja nije neka kurijalna služba, ni neki crkveni fond, nego je ona javna pravna osoba (kann. 114-116) kao samostalna imovinska zaklada, s vlastitim statutom koji je odobrio dijecezanski biskup i kojemu je podložna prema odredbama kanonskoga prava. Takve su ustanove, za izvršenje čina o kojima se govori u kann. 1291–1295, podložne pismenom dopuštenju dijecezanskog biskupa, kao i druge pravne osobe njemu podložne, uz prethodni pristanak ekonomskoga vijeća i zbora savjetnika, osim ako njihov statut izričito određuje što drugo.¹²

b) Pojam osnovne imovine

Terminologija »osnovna imovina« (*patrimonium stabile*) je nova u Zakoniku: ona se rabi u kan. 1291 da se preciziraju dobra za čije se otuđenje traži, za valjanost čina, dopuštenje mjerodavnog autoriteta. Ta se terminologija nalazi već u kan. 1285, u kojem se opisuje ovlast koju upravitelji imaju prigodom davanja darova u svrhe pobožnosti ili kršćanske dobrotvornosti. U tom se kanonu donosi jedno tumačenje koje se ne nalazi u kan. 1291: dobra osnovne imovine mogu biti i pokretna dobra: »Samo u granicama redovitog upravljanja dopušteno je upraviteljima od pokretnih dobara, koja ne pripadaju osnovnoj imovini, davati darove u svrhe pobožnosti ili kršćanske dobrotvornosti.«

¹² Usp. V. PALESTRO, *nav. dj.*, str. 155; *Statut Biskupijske ustanove za uzdržavanje klera i drugih crkvenih službenika Đakovačke i Srijemske biskupije*, čl. 11., u kojem se govori o ovlastima Upravnog vijeća. To vijeće ima široke ovlasti redovitog i izvanrednog upravljanja Biskupijskom ustanovom: »Što se tiče akata izvanrednog upravljanja nekretninama čija vrijednost nadilazi maksimum propisan u smislu kan. 1292, *Biskupijska ustanova* treba dobiti prethodnu suglasnost mjerodavnih crkvenih vlasti.«

Novi izraz »osnovna imovina« zamjenjuje drugu formulu koja se nalazila u prijašnjem Zakoniku. Kan. 1530, § 1, da bi precizirao predmet dobara koja su po sebi neotuđiva, pa stoga otuđiva samo uz posebno dopuštenje mjerodavnog autoriteta, rabio je frazu koju nije baš lako prevesti na hrvatski jezik: »*res ecclesisticae immobiles aut mobiles, quae servando servari possunt*« (crkvene pokretne i nepokretne stvari, koje se mogu sačuvati). Možemo reći da se radilo o dobrima koja se, na osnovu njihove naravi ili njihove funkcije ili određenja, mogu i trebaju sačuvati. Stoga ta dobra ne samo da se nisu mogla, nego se nisu niti smjela otuđivati. Takva su dobra, općenito govoreći, bila nepokretna dobra, ali ne uvijek. Zapravo, mogla su postojati nepokretna dobra koja su se u trenutku njihova stjecanja morala otuđiti, da bi se odgovorilo svrhama koje su od njih nerazdvojive: npr. neki dar dan za gradnju nekog sjemeništa; neko dobro stečeno samo radi ulaganja dobara na prolazan način da bi se izbjegla opasnost inflacije, itd.

Naprotiv, pokretna su bila ona dobra koja »*servando servari non possunt*«, ukoliko služe za život i razvoj pravne osobe. Ipak je moderno gospodarstvo došlo do toga da poznaje pokretna dobra koja se mogu uložiti na trajan i postojan način, osiguravši tako budućnost i postojanje same pravne osobe. Današnja se gospodarska stvarnost znatno razlikuje od one iz prošlosti, kako daleke tako i bliske. Na poseban se način ne može lako odrediti razlika između pokretnih i nepokretnih dobara s kriterijima rimskoga prava, kao što je to bilo u prošlosti. Svakako da nepokretna dobra više nemaju onu važnost koju su imala u prošlosti. Tako je formula za definiranje neotuđivih dobara, jer su određena za osiguranje postojanja i svrhe pravne osobe, trebala naći shvatljiviji i precizniji izraz u modernom načinu izražavanja. Tako Zakonik staru formulu zamjenjuje novom formulom *osnovna imovina*. Taj izraz očituje da je riječ o neotuđivim dobrima, jer nisu određena za redoviti život pravne osobe, nego im je cilj osigurati podršku, financijsku osnovu, koja omogućuje toj osobi potrebna djelovanja za postignuće njezinih svrha.

Formula pretpostavlja da pravna osoba ima ili treba imati osnovnu imovinu koja će osigurati samo preživljavanje i postignuće svrha: pravna osoba ima pravo na dobra jer ima crkvene svrhe koje treba postići (kan. 1254). Zakonik ne donosi neku izričitu obvezu za osnovnu imovinu. No ta obveza implicitno proizlazi iz drugih kanonskih odredaba. Tako kan. 114, § 3 određuje da mjerodavan crkveni autoritet treba dati pravnu osobnost samo onim skupnostima osoba ili stvari koje »imaju sredstva za koja se predviđa da bi mogla biti dovoljna da se postigne postavljena svrha«. Kan. 319 daje kao nešto što se pretpostavlja: javna pravna osoba treba imati dobra koja ne iscrpljuju njihovu funkciju zbog troškova za redoviti svakodnevni život. Međutim, nadalje se priznaje svakoj pravnoj osobi pravo da ima dobra zbog postignuća vlastitih svrha koje su uvijek i crkvene svrhe (kan. 1254–1256).

Pretpostavivši postojanje te osnovne imovine, kan. 1291 je precizira. Osnovna se imovina sastoji od onih dobara koja su označena takvima nekim zakonitim upisom (*ex legitima assignatione*). Ne pripadaju sva dobra neke pravne osobe

osnovnoj imovini. Štoviše, pretpostavka je da ona to nisu, jer se zahtijeva pozitivan čin koji izuzima ta dobra od slobodnog raspolaganja i dodjeljuje ih osnovnoj imovini, zbog čega postaju neotuđiva: taj je pozitivan čin zakonit upis, to jest čin postavljen prema pravnoj odredbi (općoj ili krajevnoj, vlastitoj ili statutarnoj). Pravo treba odrediti bilo vlast mjerodavnu da izvrši taj upis, bilo postupak, kako za njegovu valjanost tako i za dopuštenost. Može se tvrditi da čin kojim se pripisuje dobra osnovnoj imovini jest čin izvanrednog upravljanja, jer se dobra izuzimaju od slobodnog raspolaganja pravne osobe (kan. 1281, §§ 1–2).

Ako je istina da je čin zakonitog upisa taj koji dodjeljuje dobra osnovnoj imovini, ne smijemo zaboraviti naglasiti:

1. da svaka pravna osoba ima osnovnu imovinu i da su neka dobra osnovna imovina zbog svoje naravi, jer bez njih pravna osoba apsolutno ne bi imala sredstva za vlastite svrhe;

2. da se važnost tih dobara mjeri prema naravi, svrhama i potrebama same pravne osobe;

3. da su određena dobra po svojoj naravi takva da ne stoje na raspolaganju, pa su zato po naravi dio osnovne imovine i da stoga zakonit upis proizlazi implicitno iz drugih čina;

4. da nije dopušteno ne učiniti taj upis s ciljem da se izbjegnu odredbe kanonskoga zakona o otuđenju. Ti zakoni i postoje radi zaštite samih dobara pa, prema tome, radi osiguranja crkvenih dobara.

Konačno se naglašava da su dobra koja pripadaju osnovnoj imovini po sebi neotuđiva. Ipak se dopuštenje zakonitog autoriteta za eventualno otuđenje traži za valjanost, samo ako vrijednost prelazi svotu određenu od mjerodavnog crkvenog autoriteta (kann. 1291–1292, 638, § 3).

Imajući u vidu rečeno možemo doći do određene definicije osnovne imovine. V. Rovera daje sljedeću definiciju: Osnovnu imovinu čine dobra koja su određena da oblikuju trajni miraz ustanove, koji samoj ustanovi omogućuje, izravno ili neizravno, postignuće vlastite svrhe. L. Alarcón, u komentaru kan. 1285, daje sljedeći pojam: Pod osnovnom se imovinom treba podrazumijevati cjelokupnost dobara koja sačinjavaju najmanju i sigurnu gospodarsku osnovu da bi pravna osoba mogla postojati na neovisan način i razvijati svrhe i službe koje su joj vlastite. Ali on odmah dodaje da ne postoje apsolutna pravila za određivanje pojma trajnosti za imovinu ukoliko je u funkciji ne samo naravi i kvantitete dobara, nego i gospodarskih potreba koje su nužne za postignuće svrha, kao i gospodarskog stanja, koje miruje ili koje je u širenju ustanove u vršenju njezinog poslanja.¹³

¹³ Usp. V. DE PAOLIS, *nav. dj.*, str. 9–11; *Codice di diritto canonico commentato*. A cura della Redazione di Quaderni di diritto canonico, Ancora, Milano, 2001., str. 1016–1017.

Budući da Zakonik ni izravno ni neizravno ne definira pojam osnovne imovine, V. Palestro smatra da se moramo pozvati na klasičan pojam osnovne imovine koji je izradio kanonski nauk, u smislu dobara koja su zakonito dodijeljena pravnoj osobi kao kapital u činu njezinog osnivanja ili koja su kasnije pridodana i smatraju se kao trajni osnovni miraz, to jest kao miraz prikladan za postignuće njezinih institucionalnih svrha. Stoga isti autor smatra da je osnovna imovina onaj skup dobara, pokretnih i nepokretnih, skup prava, pasivnih i aktivnih odnosa, koji sačinjavaju najmanju ekonomsku bazu, ali koja je prijeko potrebna, da bi pravna osoba mogla samostalno postojati i djelovati.¹⁴

c) Mjerodavan autoritet za davanje dopuštenja: kan. 1292, §§ 1–2

Vrijednost osnovne imovine za otuđenje treba prijeći određene vrijednosti utvrđene pravom. Stara normativa Zakonika iz 1917., u kan. 1532, § 3, odredila je granice vrijednosti koje su vrijedile za opću Crkvu (1.000 i 30.000 lira ili franaka¹⁵). Kako je vrijednost lire ili franka prije II. svjetskog rata stalno varirala, a poslije rata se znatno promijenila, uvijek je postojala nesigurnost kod procjene crkvenog dobra, kada je trebalo odrediti mjerodavnog poglavara za davanje odobrenja. Stoga je Kongregacija Koncila, 13. srpnja 1951., dekretom propisala da se mora obratiti Svetoj Stolici, ako dobro prelazi vrijednost od 10.000 zlatnih lira ili franaka.¹⁶ Prema tome, iznos od 30.000 lira ili franaka odgovarao je stvarnoj vrijednosti od 10.000 zlatnih franaka. Kasnije je Kongregacija Koncila, 18. listopada 1952., dostavila svim nuncijaturama iskaz u kojem je ekvivalentna vrijednost za iznos od 30.000 franaka označena u novčanim valutama pojedinih zemalja.¹⁷

Novi Zakonik sadrži dosta odredaba za uređivanje otuđenja, napose u kann. 1291–1296. Želimo naglasiti nužnost dopuštenja *za valjanost* otuđenja i određivanje iznosa iznad kojeg se zahtijeva dopuštenje.

¹⁴ Usp. V. PALESTRO, »La disciplina canonica in materia di alienazioni e di locazioni (can.1291–1298)«, u: AA. VV., *I Beni temporali della Chiesa*, LEV, Città del Vaticano, 1999., str. 147.

¹⁵ Ako se radilo o stvarima (*de rebus*) kojih se vrijednost kretala između tisuću i trideset tisuća lira ili franaka, dopuštenje je davao mjesni ordinarij (*loci Ordinarius*), uz pristanak stolnoga kaptola i upravnog odbora kao i onih kojih se to ticalo (kan. 532, § 3).

¹⁶ Usp. AAS, 43 (1951.), str. 602–603: »(...) ad eandem Sedem Apostolicam sit recurrendum quotiescumque agatur de pecuniae summa quae decem millia francorum seu liebellarum aureorum excedat.«

¹⁷ Usp. I. ROGIĆ, *nav. dj.*, str. 156 gdje stoji da je prema spomenutom iskazu 30.000 lira odgovaralo iznosu od 5.000 USA dolara, odnosno 3.000.000 talijanskih lira. Prema tom su se omjeru određivali svi ostali iznosi. Tako je 1.000 lira ili franaka vrijedilo 167 USA dolara (to jest 5.000 podijeljeno s 30) ili 100.000 talijanskih lira, odnosno 100.000 jugoslavenskih dinara.

Kan. 1292 povjerava *biskupskoj konferenciji* određivanje iznosa (*summam*¹⁸) iznad kojeg se zahtijeva dopuštenje mjerodavnog autoriteta. Biskupskoj konferenciji pripada određivanje iznosa, ispod kojeg se ne zahtijevaju posebni propisi, i iznosa iznad kojeg je nužno dopuštenje Svete Stolice. Tako imamo *najmanji, srednji i najveći iznos*. Ako se nalazimo u okviru najmanjeg iznosa nije određena nužnost bilo kakvog dopuštenja; ako smo u okviru srednjeg iznosa, mjerodavan autoritet za davanje dopuštenja precizira se statutima ili je to isti dijecezanski biskup za pravne osobe koje su mu podložne, ali s pristankom ekonomskog vijeća i zbora savjetnika; ako smo iznad okvira srednjeg iznosa, zahtijeva se, osim načina postupanja određenog za srednji iznos, još i dopuštenje Svete Stolice. Dopuštenje se Svete Stolice zahtijeva kada je riječ o otuđenju stvari darovanih Crkvi zavjetom, ili umjetnički ili povijesno dragocjenim stvarima, o otuđenju znamenitih moći i likova koje narod u nekoj crkvi časti s velikim poštovanjem (kan. 1190, §§ 2–3).

Za redovničke je ustanove određivanje mjerodavnog poglavara prepušteno vlastitom pravu (kan. 638, § 3). Ipak, iznos iznad kojeg se treba obratiti Svetoj Stolici fiksiran je od same Svete Stolice, to jest od Kongregacije za ustanove posvećenog života, kako se jasno tvrdi u kan. 638, § 3. Naprotiv, na nutarnji autoritet same ustanove spada određivanje srednjeg iznosa, za koji se zahtijeva dopuštenje nutarnjeg autoriteta ustanove. Zapravo biskupska konferencija po sebi nema autoritet nad nutarnjim životom redovničkih ustanova. Osim toga, kan. 1292, § 1 spašava odredbu kan. 638, § 3, to jest on ne obvezuje redovničke ustanove. Kan. 638, § 3 izričito kaže da na Svetu Stolicu spada određivanje najvećeg iznosa, iznad kojeg se zahtijeva dopuštenje Svete Stolice. Različita normativa, osim što poštuje samostalnost (*autonomia*) redovničkih ustanova (kan. 586), odgovara i zahtjevima istih, bilo zbog zavjetovanog siromaštva, bilo zbog minimuma jednakosti koji se zahtijeva unutar ustanova koje su katkada raširene po cijelom svijetu. Međutim, dok Sveta Stolica ne fiksira taj iznos, redovničke će se ustanove pridržavati iznosa koji je odredila nacionalna biskupska konferencija, kako je odlučila sama mjerodavna Kongregacija.¹⁹

Prema tome, mjerodavan autoritet za davanje dopuštenja za valjano otuđenje dobara određuje se prema vrijednosti dobara koja se žele otuđiti i prema naravi osobe kojoj dobra pripadaju.

Najmanji i najveći iznos koji je potvrdila Hrvatska biskupska konferencija. U vezi s kan. 1292, § 1 bivša je BKJ odredila, a HBK potvrdila, kao najmanji iznos 100.000, a kao najveći iznos 300.000 američkih dolara.²⁰ Treba ipak reći da je na-

¹⁸ U kan. 1291 i u kan. 1292, § 1 nalazi se ista latinska riječ »*summam*«, koja je u hrvatskom prijevodu različito prevedena: »svotu« i »iznosa«.

¹⁹ Usp. V. DE PAOLIS, *nav. dj.*, str. 11–12.

²⁰ Usp. *Službene vijesti Hrvatske biskupske konferencije*, 2 (1-1994.), str. 10.

vedena odredba HBK neprecizna. Stoga smatramo da se ona mora ispraviti i glasniti: »300.000 USD«. Naime, i kanadski je dolar »američki dolar«, ali se njegova vrijednost znatno razlikuje od vrijednosti US dolara.

1. Kad je vrijednost dobara predloženih za otuđenje *ispod granice najmanjeg iznosa* nije potrebno ničije dopuštenje,²¹ prema općem pravu. Međutim, partikularno pravo može odrediti nužnost dopuštenja dijecezanskog ordinarija. Za redovničke se ustanove zahtijeva pisano dopuštenje mjerodavnog poglavara s pristankom njegova vijeća (kan. 638, § 3).²²

2. Kad je vrijednost dobara predloženih za otuđenje *u granicama najmanjeg i najvećeg iznosa*, što ga svaka biskupska konferencija treba odrediti za svoje područje, mjerodavan je autoritet dijecezanski biskup, onaj koji je određen u vlastitom statutu i poglavar naveden u konstitucijama.

a) Mjerodavan je autoritet *dijecezanski biskup*, ako je riječ o javnim pravnim osobama koje su mu podložne (npr. župe, sjemenište ...), koji mora imati pristanak svog ekonomskog vijeća i zbora savjetnika te onih kojih se to tiče. Dijecezanskom je biskupu potreban njihov pristanak i za otuđenje biskupijskih dobara.

b) Mjerodavan je autoritet *određen u vlastitom statutu*, ako je riječ o pravnim osobama koje nisu podložne dijecezanskom biskupu (kan. 1292, § 1). Nisu podložne dijecezanskom biskupu javne pravne osobe papinskoga prava ili one koje je osnovala biskupska konferencija (kan. 312, § 1, br. 2; 322, § 1) ili neki drugi autoritet koji je za to imao ovlast *ex privilegio Apostolico* (s pismenim pristankom dijecezanskoga biskupa, na čijoj jurisdikciji javna pravna osoba ostaje i djeluje), a mjerodavan je autoritet za davanje dopuštenja za otuđenje naveden u statutu koji je odobrio crkveni autoritet (kan. 314), koji vrši nad njima stvarnu vlast kontrole, jer su osnovane da djeluju u ime Crkve. Jurisdikcijsku vlast vrši Sveta Stolica, ali i mjerodavan ordinarij, koji, premda ne može intervenirati u upravljanje njihovim dobrima (osim prava koja mu pripadaju iz kann. 1301–1302), ipak ima vlast nadzora, budući da djeluju na području njegove biskupije.²³

Privatne pravne osobe, premda su, prema kan. 305, podložne nadzoru crkvenog autoriteta, prema kan. 1257, § 2 nisu podložne istom autoritetu što se tiče upravljanja dobrima. Privatne pravne osobe, makar imale pravnu osobnost »po posebnoj odluci mjerodavnog autoriteta« (kan. 116), koji odobrava i statut, u upravnoj su materiji, što se tiče kontrole i procedure, podložne samo vlastitim statutarnim odredbama.²⁴

²¹ Usp. V. B. NUIĆ, *nav. dj.*, str. 418.

²² Usp. *Codice di diritto canonico commentato*, str. 1016–1017.

²³ Usp. V. PALESTRO, *nav. dj.*, str. 155; *Communications*, 16 (1986.), str. 232.

²⁴ Usp. V. PALESTRO, *nav. dj.*, str. 155.

c) Mjerodavan je autoritet *poglavar naveden u konstitucijama*, ako je riječ o redovničkim i svjetovnim ustanovama (kan. 718) ili o društvima apostolskoga života (kan. 741, § 1), uz pristanak njegova vijeća, kako je određeno u kan. 638, § 3. Iz tog kanona proizlazi da kod redovnika najveći iznos ne određuje biskupska konferencija, nego sama Sveta Stolica za svaki kraj. Ako je riječ o ustanovama i društvima biskupijskoga prava ili o samosvojnim samostanima o kojima je riječ u kan. 615, potreban je i pisani pristanak mjesnog ordinarija (kan. 638, § 4).

Zbog odnosa koji imaju s dijecezanskim biskupom u upravnoj materiji, kratki spomen zaslužuju ustanove posvećenoga života i družbe apostolskoga života koje je osnovao dijecezanski biskup (kan. 589) i koje su povjerene njegovoj posebnoj brizi i nadzoru (kan. 594), uključujući i uvid u ekonomsko poslovanje (kan. 637), kao i samosvojni samostani, o kojima se govori u kan. 615, koji su također povjereni posebnom nadzoru dijecezanskoga biskupa, dužni su mjesnom ordinariju jednom godišnje položiti račun o upravljanju (kan. 637). Te pravne osobe, u slučajevima o kojima se govori u kann. 1291–1295, podložne su dvostrukoj kontroli: kontroli vlastitog poglavara, s pristankom njegova vijeća, i kontroli dijecezanskoga biskupa, imajući u vidu kao polazište iznos koji je odredila Sveta Stolica prema kan. 638.²⁵

3. Sveta Stolica je mjerodavna:

a) ako je riječ o stvarima čija vrijednost prelazi granicu najvišeg iznosa;

b) ako je riječ o stvarima darovanima Crkvi zavjetom, ili umjetnički ili povijesno dragocjenim stvarima, bez obzira na njihovu vrijednost (kan. 1292, § 2).²⁶

Tko otuđi crkvena dobra bez propisanog dopuštenja čini kažnjivo djelo koje se kažnjava pravednom kaznom (kan. 1377).²⁷

Osim uvjeta koji se traže za valjanost otuđenja, kanonsko zakonodavstvo u kann. 1292–1296 zahtijeva obdržavanje i drugih propisa, premda se ne radi o zakonima koji poništavaju.

2.3. Otuđenje djeljivih stvari: kan. 1292, § 3

Ako je stvar, koja se treba otuđiti, djeljiva, u traženju dopuštenja za otuđenje moraju se navesti prije otuđeni dijelovi; inače je dopuštenje nevaljano (kan. 1292, § 3) i to zbog prešućivanja istine (kan. 63, § 1). Na taj se način nastoji spriječiti da neki upravitelj, ostvarivši smišljeno komadanje i smanjivši tako vrijednost pojedinih dijelova, izbjegne kanonske kontrole.

²⁵ Usp. *isto*, str. 156.

²⁶ Usp. L. CHIAPPETTA, *nav. dj.*, str. 559–561.

²⁷ Za tumačenje kan. 1377 usp. N. ŠKALABRIN, *Kaznene mjere u Crkvi*, Đakovo, 2004., str. 146–147.

Treba smatrati da još uvijek vrijedi odgovor Papinske komisije za vjerodostojno tumačenje kanona Zakonika iz 1917., od 20. srpnja 1929., prema kojemu je potrebno dopuštenje Svete Stolice za istodobno otuđenje različitih dobara iste pravne osobe, čija ukupna vrijednost prelazi najveći iznos određen pravom.²⁸

Imovina se pravne osobe treba promatrati kao jedna jedinstvena stvar, premda je djeljiva, te stoga otuđenja jednog dijela dobara, koja su fizički ali i moralno sjedinjena, iziskuju prijeko potrebno dopuštenje za ukupnu vrijednost pojedinih dobara.

Djeljive su stvari ili dobra npr. njiva, zgrada s više katova ili više apartmana, velika knjižnica, kolekcija slika različitih epoha i škola i sl.²⁹

2.4. Dužnost osoba koje daju savjet ili pristanak: kan. 1292, § 4

Osobe koje moraju sudjelovati u otuđenju dobara savjetom ili pristankom dužne su iznijeti svoj savjet ili dati pristanak s odgovornošću i otvorenošću (kan. 127, § 3). Osim što je to pravna, to je i moralna obveza. Prema riječima kanona (kan. 1294, § 4) njihova je dužnost dvostruka. Oni moraju:

1. biti točno obaviješteni o gospodarskom stanju pravne osobe čija se dobra predlažu za otuđenje;

2. biti obaviješteni i o već obavljenim otuđenjima.³⁰

Da bi spomenute osobe izvršile svoju dužnost treba im omogućiti pristup računima, izvršenim vještačenjima, navedenim opravdanim razlozima za otuđenje, kako bi mogle iskreno i odgovorno dati svoj savjet ili pristanak. Ako nisu imali pristup svim potrebnim informacijama, mogu uskratiti svoj pristanak, ali i svoje obično mišljenje (kan. 127, §§ 2–3).³¹

2.5. Opravdan razlog i stručna procjena: kan. 1293, §§ 1–2

1. Za otuđenje dobara, čija vrijednost prelazi najmanji iznos određen od biskupske konferencije, traže se po općem pravu još dva uvjeta: opravdan razlog i procjena stvari (kan. 1293, § 1, t. 1–2).

²⁸ Usp. AAS, 21 (1929.), str. 574: »D. – An vi canonis 1532 § 1 n. 2 requiratur licentia S. Sedis ad alienandas per modum unius res ecclesiasticas eiusdem personae, quae simul sumptae valorem excedunt triginta millium libellarum seu francorum. R. – *Affirmative.*«

²⁹ Usp. V. PALESTRO, *nav. dj.*, str. 157.

³⁰ Usp. L. CHIAPPETTA, *nav. dj.*, str. 561.

³¹ Usp. V. PALESTRO, *nav. dj.*, str. 157.

a) *Opravdan razlog (iusta causa)*, kao što je hitna potreba (npr. popravak neke zgrade koja je zbog požara pretrpjela veliku štetu), očita korist (npr. prodaja nekog terena koji je posve pasivan), pobožnost, dobrotvornost ili koji drugi važni pastoralni razlog. Postojanje opravdana razloga traži se za valjanost kada dozvolu daje vlast ispod rimskog prvosvećenika.

Prema nauku i pravosuđu opravdani je razlog, koji treba priopćiti poglavaru koji daje ovlaštenje, prijeko potreban *za valjanost*. Otudjenja koja izvrši crkveni poglavar bez opravdanog razloga, premda su obdržavani svi ostali propisi, u sebi je ništavo i nevaljano, jer su crkveni prelati samo upravitelji crkvenih dobara, a ne gospodari. Ako su ostali pravni propisi bili obdržavani, a postoji dvojba u pojedinom slučaju, u praksi se s pravom pretpostavlja da je razlog bio zakonit. Ali ako se utvrdi da se samo mislilo da je razlog opravdan, preferira se mišljenje koje drži da je u tom slučaju otuđenje nevaljano ili barem da se može poništiti. Naime, otuđenja izvršena bez opravdanog razloga u kanonima se postojano nazivaju ništavima.³²

Pomanjkanje se opravdanog razloga ne može nadomjestiti ni Apostolskim odobrenjem (*Beneplacitum Apostolicum*), štoviše postojanje opravdanog razloga veže i otuđenja koja je izravno izvršio sam vrhovni prvosvećenik, jer po božanskom pravu nijedan upravitelj dobara otuđenih bez opravdanog razloga ne može valjano otuđivati, a božanskom je pravu podložan i sam rimski prvosvećenik. Naime, on je samo upravitelj a ne gospodar (*dominus*) crkvenih dobara. Otuđenje koje bi i on izvršio bez opravdanog razloga bilo bi ništavo i nevaljano i trebao bi ga povući bilo on bilo njegov nasljednik. Ipak se na izvanjskom području *ex communitate contingitibus* pretpostavlja da je rimski prvosvećenik iz opravdanih razloga otuđio crkvena dobra.³³

Nabrajanje je opravdanih razloga u kan. 1293, § 1, br. 1 prema prevladavajućem mišljenju u nauku čisto primjerno. Autori navode opravdane razloge spominjući hitnu potrebu Crkve, za koju se ne možemo pobrinuti na neki drugi način; očitu korist Crkve, kao što je prodaja nekog dobra koje joj nije korisno; razloge pobožnosti ili dobrotvornosti, kao što su gradnja crkve, otkup zarobljenika, hranjenje siromaha u vrijeme velike gladi, jer treba preferirati ljudske duše pred bilo kakvim vrijednostima stvari. Osim toga, Zakonik stavlja među opravdane razloge i razlog koji nije precizno određen: »ili koji drugi važni pastoralni razlog«, što je tako široko da praktično dopušta da se uvijek može utvrditi neki opravdani razlog. U tom je smislu nabranje novog Zakonika šire i podrobnije od nabranja koje je imao prijašnji Zakonik.

³² Usp. V. PALESTRO, *nav. dj.*, str. 151. Autor donosi citat iz presuda Rimske rote.

³³ Usp. *isto*; *Communicationes*, 12 (1980.), str. 413 gdje se izričito kaže da papa nije gospodar (*dominus*) crkvenih dobara.

b) *Procjena stvari (aestimatio rei)* koja se treba otuđiti napismeno sastavljena od stručnjaka (kan. 1293, § 1, t. 2). Stručnu procjenu trebaju napismeno sastaviti barem dvojica stručnjaka (*a peritis scripto facta*³⁴), vrijednih povjerenja zbog svoje stručnosti i čestitosti, s odgovarajućim obrazloženjima, bilo da je riječ o skupnom mišljenju bilo o dvama pojedinačnim izvješćima.

Valja ipak naglasiti da se stručna procjena stvari odnosi samo na dopuštenost (*ad liceitatem*) otuđenja.³⁵

2. Da bi se izbjegla šteta za Crkvu, treba obdržavati i druge mjere opreza koje je propisao zakoniti autoritet (kan. 1293, § 2). Bez obzira prelazi li vrijednost dobara najmanji iznos, krajevno pravo i zakoniti autoritet, kojemu pripada davanje dopuštenja za otuđenje, mogu odrediti i druge mjere opreza da se izbjegne šteta za Crkvu. Uvijek treba imati u vidu ljudsku slabost upravitelja koji bi lako mogli biti skloni rasipanju dobara koja nisu njihova, pa i uz iluziju neke osobne dobiti.³⁶

2.6. Cijena otuđene stvari i ulaganje dobivenog novca: kan. 1294, §§ 1–2

1. Crkvena se dobra u pravilu ne smiju otuđiti za cijenu nižu od naznačene u procjeni (kan. 1294, § 1). Ako se u stručnoj procjeni naznače najniža i najviša cijena, dužnost je držati se barem one najniže. Za prihvaćanje niže cijene od one najniže naznačene u procjeni, traži se »opravdan razlog« koji prosuđuje vlast mjerodavna za davanje dopuštenja.

Prijašnji je Zakonik u kan. 1531, § 2 predviđao otuđenje stvari putem javne licitacije (*publica licitatio*). Ta se odredba ne nalazi u novom Zakoniku, ali ništa ne priječi da se i tim putem ostvari otuđenje. Samo se po sebi razumije da se stvar treba prodati onoj osobi koja daje bolju ponudu, osim ako postoje opravdani razlozi koji se tome protive.

2. Novac dobiven pri otuđenju mora se ili pomno uložiti u korist Crkve ili razborito uporabiti u skladu sa svrhama otuđenja (kan. 1294, § 2). Treba imati u vidu da novac dobiven otuđenjem nekog dobra, koje tvori osnovnu imovinu, pripada osnovnoj imovini pravne osobe koja je ta dobra otuđila.

Kongregacija Koncila svojim odgovorom od 17. prosinca 1951. precizirala je da se novac dobiven od otuđenja crkvenog dobra mora uložiti samo za nekretnine³⁷, to jest za kuću, njive i sl. Tu odredbu treba staviti u okvir trenutka u kojem je

³⁴ U latinskom tekstu stoji množina: »*a peritis*« (kan. 1293, § 1, t. 2), što se iz hrvatskog prijevoda ne vidi. Stoga smatram da bi hrvatski prijevod trebao glasiti: »procjena stvari za otuđenje koju trebaju napismeno sastaviti stručnjaci«.

³⁵ Usp. L. CHIAPPETTA, *nav. dj.*, str. 562; V. PALESTRO, *nav. dj.*, str. 152.

³⁶ Usp. *isto*.

³⁷ Usp. *AAS*, 44 (1952.), str. 44.

izdana. Stoga treba smatrati da je ona napuštena zbog promijenjenih okolnosti, jer stjecanje nekretnina ne znači uvijek i bolje ulaganje dobivenog novca.

Kardinal P. Gasparri, predsjednik Komisije za vjerodostojno tumačenje Zakonika iz 1917., u jednom je odgovoru danom nekom biskupu 17. veljače 1920., ustvrdio da se prihodi od nekog otuđenja mogu uporabiti i za izvanrednu obnovu župnog doma ili za nabavu neke druge potrebne stvari, npr. crkvenog namještaja.³⁸

2.7. Proširenje odredaba o otuđenju: kan. 1295

Pojam se otuđenja ostvaruje u užem i širem smislu. Imamo otuđenje u užem smislu svaki put kada se vlasništvo izravno prenosi od kanonske pravne osobe na nekog drugog vlasnika. Naprotiv, imamo otuđenje u širem smislu, bez izravnog prenošenja vlasništva stvari, kada se daje neko stvarno pravo nad njom, tako da izravno vlasništvo zbog toga ostaje umanjeno.

Kao što je već spomenuto, u kanonskom se pravu pojam otuđenja uzima i u širem smislu zbog čega otuđenje obuhvaća i bilo koji posao (*in quolibet negotio*) kojim se može pogoršati imovinsko stanje pravne osobe. Dosljedno tome, propisane odredbe u kann. 1291–1294 ne vrijede samo za otuđenje u strogom, nego i za otuđenje u širem smislu (npr. za zakup), a statuti pravnih osoba moraju se uskladiti s tim odredbama (kan. 1295).

Izraz »posao« (*negotium*) je širi i ispravniji od izraza »ugovor«. Doista, imovinsko se stanje pravne osobe može pogoršati ne samo kod ugovora, napose kod otuđenja, nego i kod drugih pravnih poslova s teretom kojima se drugima daje neka korist koja može pogoršati njezino imovinsko stanje (služnost, uporaba tuđe svojine, zakup, hipoteka, itd.). Stoga se i za te čine zahtijevaju uvjeti predviđeni u kann. 1291–1294 za otuđenje.³⁹

Kad Zakonik govori o otuđenju, on ga shvaća i u širem i u užem smislu. O otuđenju u užem smislu govori kan. 1291, a o otuđenju u širem smislu kan. 1295: »Zahtjevi prema odredbi kann. 1291–1294, s kojima treba da se usklade statuti pravnih osoba, moraju se obdržavati ne samo pri otuđenju nego i u bilo kojem poslu kojim se može pogoršati imovinsko stanje pravne osobe.« Slično se izražava i kan. 638, § 3, u kojem se govori o otuđenju i bilo kojem drugom poslu »u kojemu se može pogoršati imovinsko stanje pravne osobe«. Zapaža se da Zakonik zahtijeva da se vlastito ili statutarno pravo uskladi u toj materiji s kanonskom normativom, kako bi joj omogućio da ima djelotvornost i na građanskom području, na osnovu istog statutarne prava pravne osobe.

³⁸ Usp. L. CHIAPPETTA, *nav. dj.*, str. 562–563; V. PALESTRO, *nav. dj.*, str. 158.

³⁹ Usp. *Codice di diritto canonico commentato, nav. dj.*, str. 1020.

Kriterij za određivanje može li neki posao pogoršati imovinsko stanje pravne osobe jest ako on umanjuje izravno vlasništvo nad dobrom koje pripada osnovnoj imovini, ukoliko se daje neko stvarno pravo nad istim. Napose zaslužuje promišljanje smanjenje dugova. Dugovi mogu ući ili ne u taj pojam, već prema tome da li se prigodom zaduživanja odobravaju hipoteke ili uključuju dobra osnovne imovine ili ne. U nekim bi čak situacijama, kada se dugovi stvaraju uz povoljne kamate, oni mogli sačinjavati gospodarski posao koji umjesto da pogorša može poboljšati imovinsko stanje. Prema tome, uvijek treba ispitati konkretno stanje. Valja ipak imati u vidu ono što propisuje kan. 639, § 5: »Neka se redovnički poglavari čuvaju da ne dopuste zaduživanja, osim ako je sigurno da će se iz uobičajenih prihoda moći plaćati kamate duga i da će se u dogledno vrijeme zakonitom otplatom potpuno vratiti glavnica.«⁴⁰

Ovdje svakako još treba ukratko spomenuti prodaju, zamjenu, zajam, zalog i hipoteku.⁴¹

1. *Prodaja (venditio)* je dvostrani ugovor o odstupanju neke stvari za određeni novčani iznos. Prodajom se pravo vlasništva prenosi s jedne na drugu osobu i time se neko dobro otuđuje u strogom smislu. Zato se kod prodaje trebaju obdržavati sve formalnosti propisane u kann. 1291–1294, to jest traži se dopuštenje mjerodavne vlasti, opravdan razlog i stručna procjena.

Prema našem građanskom pravu prodaja (*emptio, venditio*) je ugovor kojim se jedna strana (prodavatelj) obvezuje drugoj strani (kupcu) prepustiti određeni objekt, a kupac se obvezuje za prepušteni objekt platiti određeni iznos novca kao kupovnu cijenu.⁴²

Zakonik spominje prodaju kad je riječ o svetim moćima: »Svete se moći ne smiju prodavati« (kan. 1190, § 1).

2. *Zamjena (commutatio)* je ugovor kojim netko svoje dobro odstupa drugom, da od njega za to primi neko dobro.

Zamjena je također otuđenje u strogom smislu, pa se dosljedno tome kod zamjene crkvenih dobara, koja tvore osnovnu imovinu javne pravne osobe, moraju obdržavati sve formalnosti koje su propisane za otuđenje.

Naše građansko pravo definira zamjenu ili razmjenu kao konsenzualni dvostranoobvezni ugovor koji nastaje tako da se jedna strana obveže predati drugoj strani određenu stvar, a ta se druga obveže da će joj kao protučinidbu dati neku drugu svoju stvar.⁴³

⁴⁰ Usp. V. DE PAOLIS, *nav. dj.*, str. 11.

⁴¹ O tim pojmovima usp. I. ROGIĆ, *nav. dj.*, str. 161–164.

⁴² Usp. M. VEDRIŠ–P. KLARIĆ, *nav. dj.*, str. 473.

⁴³ Usp. *isto*, str. 484.

O zamjeni se govori u kan. 1197: »Djelo obećano privatnim zavjetom sam zavjetovanik može zamijeniti za veće ili jednako dobro; za manje pak dobro onaj koji prema odredbi kan. 1196 ima vlast dati oprost.«

Prema odredbi BKJ, koju je potvrdila HBK, zamjena nepokretnih dobara, ako prelaze najvišu svotu koju je odredila HBK, smatra se poslom izvanrednog upravljanja.⁴⁴

3. *Zajam, zalog i hipoteka. Zajam (mutuum)* je ugovor kojim se nekom izručuje u vlasništvo neko potrošno dobro (novac, živežne namirnice i sl.), uz obvezu da isto takvo potrošno dobro vrati.

Zajam se može sklopiti i tako da se crkvena pravna osoba optereti zalogom ili hipotekom. Ako se kao jamstvo vjerovniku za osiguranje primljenog zajma daje neko pokretno dobro (npr. novac), onda je riječ o *zalogu*, a ako se daje nepokretno dobro (npr. kuća), onda je riječ o *hipoteci*.

Zajam je posao kojim se također može pogoršati imovinsko stanje pravne osobe pa, prema tome, treba obdržavati propise o otuđenju.

Prema našem građanskom pravu zajam je ugovor kojim se zajmodavac obvezuje predati zajmoprimcu određeni iznos novca ili određenu količinu drugih zamjenljivih stvari, a zajmoprimac se obvezuje da mu, poslije određenog vremena, vrati isti iznos novca odnosno istu količinu stvari iste vrste i kakvoće.⁴⁵

Posudba je realni ugovor koji nastaje tako da jedna strana (posuditelj) preda drugoj strani (posudovniku) određenu stvar na besplatnu uporabu, s time da je posudovnik mora nakon određenog vremena ili nakon dogovorene uporabe vratiti.⁴⁶

Založno pravo je stvarno pravo na određenoj stvari ili pravu (zalogu) koje svoga nositelja (založnog vjerovnika) ovlašćuje da određenu tražbinu, ne bude li mu o dospijeću ispunjena, namiri iz vrijednosti zaloga, ma čiji on bio.⁴⁷ Unutar založnog prava razlikuju se njegova dva osnovna oblika: *pignus* i *hipoteka*. *Pignus* ili ručni zalog je po našem građanskom pravu, prije stupanja na snagu Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima, bilo založno pravo na pokretninama (čl. 966–996, Zakon o obveznim odnosima), a *hipoteka* založno pravo na nekretninama (čl. 6, 7, 61–69, Zakon o osnovnim vlasničkopravnim odnosima). Prema tome naše je bivše pravo usvojilo razliku između pignusa (ručnog zaloga) i hipoteke po kriteriju pokretnosti odnosno nepokretnosti objekta založnog prava odnosno zaloga.⁴⁸

⁴⁴ Usp. *Službene vijesti Hrvatske biskupske konferencije*, 2 (1-1994.), str. 10.

⁴⁵ Usp. M. VEDRIŠ – P. KLARIĆ, *nav. dj.*, str. 500.

⁴⁶ Usp. *isto*, str. 503.

⁴⁷ Usp. *isto*, str. 326.

⁴⁸ Usp. *isto*, str. 332.

Prema odluci BKJ, koju je potvrdila HBK, zajam i zalog smatraju se poslovima izvanrednog upravljanja.⁴⁹

2.8. Otuđenja kanonski nezakonita, ali valjana prema građanskim zakonima: kan. 1296

U materiji ugovora građanski zakoni općenito propisuju vlastite uvjete i oblike, ne vodeći računa o kanonskim odredbama kojima ne priznaju nikakav pravni učinak. Prema tome, može se dogoditi da se crkvena dobra otuđe bez dužnih kanonskih oblika (*sollemnitates canonicae*), a da otuđenje bude valjano prema građanskim zakonima. Takav je slučaj veoma delikatan, a rješava ga mjerodavan autoritet, pošto o svemu zrelo promisli s obzirom na konkretne mogućnosti radi zaštite crkvenih prava. Nije određeno koji bi to trebao biti mjerodavan autoritet, ali se logički treba pretpostaviti da je to mjesni ordinarij, ako je i ukoliko je on trebao dati dopuštenje, i njegov nasljednik; redovnički generalni poglavar; viši autoritet naveden u statutima za pravne osobe koje nisu podložne autoritetu dijecezanskog biskupa.

Taj autoritet treba odlučiti (nije propisano da on treba tražiti mišljenje ili pristanak ekonomskoga vijeća ili zbora savjetnika):

1. *da li i koju tužbu podići*, osobnu ili stvarnu: stvarna tužba ide za povratom dobra koje je nevaljano otuđeno, a osobna protiv onoga koji je izvršio otuđenje a da se nije pobrinuo za propisano dopuštenje, zahtijevajući nadoknadu štete prema odredbi kan. 128;

2. *tko treba podići spomenutu tužbu*, da li sam poglavar ili pravna osoba koja je izvršila otuđenje, pretpostavivši da ga je izvršio njegov upravitelj bez znanja nutarnjih tijela uprave;

3. *protiv koga se tužba treba podići*, da li protiv tijela koja upravljaju pravnom osobom (upravitelj, zakoniti zastupnik, itd.) ili protiv kupca;

4. *da li se obratiti crkvenom sudu*, u pretpostavci da kupac na to pristane, a u tom slučaju, nakon presude poduzeti potrebne korake da ona bude priznata i na građanskom području, kako je uvijek smatralo pravosuđe Rimske rote, ili se obratiti *građanskom sudu*, ako se otkriju solidni dokazi za pobijanje valjanosti ugovora;

5. *da li izravno kazniti* onoga tko je skrivio takvo nezakonito otuđenje (kan. 1377), ili se, nakon procjene svih okolnosti vremena i mjesta, odreći bilo kakve tužbe ili postupka.

⁴⁹ Usp. *Službene vijesti Hrvatske biskupske konferencije*, 2 (1-1994.), str. 10.

Mjere koje treba poduzeti postaju još teže ako je riječ o poslovima koji, na neki način, mogu prouzročiti štetu imovini pravne osobe, kao što su zajam, hipoteka, jamstvo, itd.

Ako je otuđenje nekog dobra formalno valjano izvršeno, ali se kasnije otkrije da je pravna osoba imala veliku štetu, postavlja se pitanje: Može li se, u tom slučaju, zahtijevati povrat u prijašnje stanje (*restitutio in integrum*), vrativši sve na stanje prije otuđenja, spasivši otuđena dobra uz obeštećenje stranke koja je ta dobra kupila u dobroj vjeri? To je prema prijašnjem Zakoniku bilo moguće prema odredbi kan. 1687. Prema novom Zakoniku potrebno je dokazati postojanje prijevare (kan. 125, § 2).⁵⁰

Valja imati u vidu da nevaljani ugovor može sanirati samo rimski prvosvećenik na temelju svog vrhovnog autoriteta, pa i uz štetu trećih osoba, sa svrhom zaštite općeg dobra i izbjegavanja sukoba s građanskim normativama, gdje je teško, ako ne i nemoguće, postići raskid ugovora. Bilo bi veoma razborito kod sklapanja samog ugovora o otuđenju predvidjeti klauzulu koja poništava taj čin, ako je on ništav po kanonskom pravu.⁵¹

U Ugovoru između Svete Stolice i Republike Hrvatske o pravnim pitanjima (čl. 10.) jasno stoji da crkvene pravne osobe mogu otuđivati pokretna i nepokretna dobra i imovinska prava, prema odredbama kanonskoga prava i zakonodavstva Republike Hrvatske.⁵² Prema tome, kod otuđenja se crkvenih dobara u Republici Hrvatskoj trebaju obdržavati ne samo zakonodavstvo Republike Hrvatske, nego i odredbe kanonskoga prava.

3. Zakup: kann. 1297–1298

Problematika je zakupa zbog važnosti i osjetljivosti gospodarskih interesa koji su kod njega u igri, ali i zbog neizbježne povezanosti s državnom stegom, dovela do niza odredaba koje se ne mogu uvijek lako primijeniti. Riječ je o zakupu crkvenih dobara za koje je s novim Zakonikom napušten put opće kodifikacije, dodijelivši *biskupskim konferencijama* vlast da ih urede, vodeći računa o mjesnim prilikama svakog naroda i donoseći konkretne odredbe o dobivanju dopuštenja od mjerodavnog crkvenog autoriteta. Prepuštanje je krajevnom pravu više nego uputno, jer građansko reguliranje zakupa varira od države do države što vrijedi i za različite vrste zakupa: zakup stanova, poljoprivrednih zemljišta, hotela, itd.⁵³ Stoga

⁵⁰ Usp. V. PALESTRO, *nav. dj.*, str. 159–160; L. CHIAPPETTA, *nav. dj.*, str. 663–664.

⁵¹ Usp. V. PALESTRO, *nav. dj.*, str. 159; *Codice di diritto canonico commentato*, str. 1021.

⁵² Usp. »Ugovor između Svete Stolice i Republike Hrvatske o pravnim pitanjima«, u: *Ugovori između Svete Stolice i Republike Hrvatske*, čl. 10., str. 32.

⁵³ V. PALESTRO, *nav. dj.*, str. 160.

u ekonomskom vođenju crkvenih dobara zakup ima posebnu važnost, budući da je riječ o činu iz kojeg mogu proizaći štetna stanja za kanonsku pravnu osobu te je, stoga, i on jedan od onih čina koji joj mogu pogoršati imovinsko stanje.⁵⁴

3.1. Pojam

Zakup (*locatio*) je, općenito govoreći, vrsta dvostranog konsenzualnog ugovora. Kod zakupa se jedna stranka (davalac pod zakup) obvezuje da će drugoj stranci (zakupcu) dati na uporabu neku stvar ili neko služenje kroz neko određeno vrijeme, uz naknadu određene protuvrijednosti (zakupnina, nagrada ...). Postoje različite vrste zakupa od kojih su tri temeljne: zakup stvari (*locatio rei* – ugovor o zakupu), zakup svoje radne snage (*locatio operarum* – ugovor o radu) i zakup djela (*locatio operis* – ugovor o djelu), već prema tome radi li se o nekoj stvari, nekom djelu ili o nekoj određenoj vrsti posla ili služenja neke osobe.⁵⁵ Zakup ima uvijek obvezatni karakter, koji ne proizvodi stvarno pravo, nego samo osobno pravo ili pravo potraživanja. Ugovor je o zakupu, na osnovu rimskog prava, doživio veoma bogatu ljestvicu primjene u modernom građanskom pravu. Kanonsko se pravo pretežno zanima za zakup stvari (*locatio rerum*).⁵⁶

Prema našem građanskom pravu zakup je konsenzualni dvostranoobvezni ugovor kojim se jedna strana (zakupodavac) obvezuje da će uz naplatu (zakupninu) prepustiti drugoj strani (zakupniku) neku stvar na korištenje.⁵⁷ Najam je ugovor kojim se najmodavac obvezuje predati najmoprimcu određenu stvar na uporabu, a najmoprimac se obvezuje za to plaćati određenu najamninu. Razlika između zakupa i najma je u tome što uporaba, za razliku od korištenja, ne obuhvaća i uživanje u smislu pribiranja plodova (zarada i sl.).⁵⁸

3.2. Mjerodavnost biskupske konferencije: kan. 1297

Zakonik je iz 1917. godine, usprkos načelu prihvaćanja građanskog zakona u materiji ugovora (kan. 1529), uređivao vlastitim odredbama ugovor o zakupu, primjenjujući na njega, u određenim granicama, odredbe o otuđenju (kan. 1541), premda s njime nisu bila priznata stvarna prava. Ali na ugovor se o zakupu gledalo kao na ugovor koji bi mogao pogoršati ekonomsko stanje pravne osobe.

⁵⁴ Usp. *Codice di diritto canonico commentato*, nav. dj., str. 1021–1022.

⁵⁵ Usp. A. ROMAC, nav. dj., str. 324. Autor uz latinsku imenicu *locatio* donosi i drugu istog značenja *conductio*: »locatio od locare – postaviti, dati u najam, i *conductio* od *conducere* – najmiti, uzeti, odvoditi u najam«.

⁵⁶ Usp. V. DE PAOLIS, »Locazione (Locatio)«, u: *Nuovo Dizionario di Diritto canonico*, str. 652.

⁵⁷ Usp. M. VEDRIŠ – P. KLARIĆ, nav. dj., str. 487.

⁵⁸ Usp. *isto*, str. 496.

I novi Zakonik za ugovor o zakupu potvrđuje prihvaćanje građanskih zakona, potkrijepivši s kan. 1290 ono što je određivao kan. 1529 prijašnjeg Zakonika. Za ugovore o radu kan. 1286 napose obvezuje upravitelje crkvenih dobara da brižljivo obdržavaju i građanske zakone koji se odnose na rad i socijalni život i da daju pravednu i poštnu plaću onima koji obavljaju ugovoreni posao, tako da oni mogu primjereno udovoljavati potrebama i svojim i svojih obitelji. Zakonik je znatno pojednostavnio zakonodavstvo s obzirom na zakup stvari. Kan. 1297 prepušta *biskupskoj konferenciji*, vodeći računa o mjesnim prilikama, donošenje odredaba o davanju crkvenih dobara u zakup osobito što se tiče dobivanja dopuštenja od mjerodavnog crkvenog autoriteta.

U vezi s kan. 1297 BKJ donijela je odredbu, koju je potvrdila HBK, da se nekretnine mogu davati u zakup uz dopuštenje i uputstvo mjesnog ordinarija.⁵⁹

Kao što se vidi, spomenuta se odredba naše biskupske konferencije odnosi na dobra javnih pravnih osoba koje su podložne vlasti dijecezanskog biskupa. Stoga bi bilo bolje da umjesto »mjesnog ordinarija«, stoji »mjerodavnog autoriteta«, jer se za ostale javne pravne osobe u Crkvi ne brine mjesni ordinarij, nego njihov mjerodavan autoritet.

Nije teško razumjeti kako se i u novom Zakoniku zakup, premda nema karakter stvarnog prava, promatra kao posao koji može pogoršati imovinsko stanje pravne osobe (kan. 1295). Doista, zakup je, a posebno zakup nekretnina sa svrhom stanovanja, danas podložan mnogim i velikim obvezama tako da se vrijednost same nekretnine uvelike smanjuje.⁶⁰

3.3. *Opravdana zabrana: kan. 1298*

Kan. 1298 govori skupa o otuđenju i o zakupu pod jednim drugim vidom: bez posebnog pismenog dopuštenja mjerodavnog autoriteta crkvena se dobra ne smiju prodati niti dati u zakup upraviteljima tih dobara ni njihovim rođacima sve do četvrtog stupnja krvnog ili tazbinskog srodstva, osim ako je stvar vrlo male vrijednosti. Treba naglasiti da je tu riječ o posebnom dopuštenju uz već zatraženo dopuštenje za zakup ili otuđenje.

Da bi se crkvena dobra ipak mogla prodati ili dati u zakup gore navedenim osobama, nužno je za valjanost posebno pisano dopuštenje mjerodavnog autoriteta koje ima za cilj da se izbjegnu moguće zlorabe od strane upravitelja ili dvojba da oni to čine radi vlastite koristi (kan. 1298).

Kanon koji je sada na snazi u biti opetuje zabranu sadržanu u kan. 1540 prijašnjeg Zakonika, zamjenjujući riječ »mjesni ordinarij« s riječima »mjeroda-

⁵⁹ Usp. *Službene vijesti Hrvatske biskupske konferencije*, 2 (1-1994.), str. 10.

⁶⁰ Usp. V. DE PAOLIS, »Locazione (Locatio)«, str. 652–653.

van autoritet«, jer davanje pisanog dopuštenja ne pripada uvijek mjesnom ordinariju. Davanje pisanog dopuštenja može pripadati i drugim vlastima kao npr. Svetoj Stolici, biskupskoj konferenciji, prema odredbi kann. 312, § 1, br. 1–2, 315; skupini biskupa kojih se to tiče, ako je riječ o dobrima koja pripadaju društvima s međunarodnim ili narodnim karakterom u smislu kan. 1275.⁶¹

Zaključak

Iz iznesenog se lako može zaključiti da su otuđenje, kako u strogom tako i u širem smislu, poslovi koji mogu pogoršati imovinsko stanje pravne osobe, zakup i ostali čini izvanrednog upravljanja, središnja tema Naslov III. *Ugovori i napose otuđenje*, Knjige V. Zakonika, koji smo u ovom članku obradili. Stoga, umjesto zaključnih riječi donosimo tabelarni prikaz dopuštenja koja se zahtijevaju u Hrvatskoj za otuđenje, za poslove koji mogu pogoršati imovinsko stanje pravne osobe, za zakup i za ostale čine izvanrednog upravljanja.

	Biskupije i javne pravne osobe kojima upravlja biskup	Župe i ostale javne pravne osobe podložne biskupu	Redovničke ustanove biskupijskoga prava i samosvojni samostani
<i>Otuđenje dobara kojih vrijednost ne prelazi 100.000 američkih dolara</i>	Nije potrebno nikakvo dopuštenje	Dopuštenje mjesnog ordinarija kada je riječ o činima izvanrednog upravljanja	Dopuštenje mjero-davnog poglavara s pristankom njegova vijeća i mjesnog ordinarija
<i>Otuđenje dobara kojih je vrijednost između 100.000 i 300.000 američkih dolara</i>	Pristanak biskupijskog ekonomskog vijeća (BEV) i zbora savjetnika (ZS)	Dopuštenje dijecezanskoga biskupa s pristankom BEV-a i ZS-a	Dopuštenje mjero-davnog poglavara s pristankom njegova vijeća i mjesnog ordinarija
<i>Otuđenje dobara kojih vrijednost prelazi 300.000 američkih dolara ili su darovani zavjetom ili su umjetnički ili povijesno dragocjeni</i>	Pristanak BEV-a i ZS-a; osim toga i dopuštenje Svete Stolice	Dopuštenje dijecezanskoga biskupa s pristankom BEV-a i ZS-a; osim toga i dopuštenje Svete Stolice	Dopuštenje mjero-davnog poglavara s pristankom njegova vijeća i mjesnog ordinarija; osim toga i dopuštenje Svete Stolice
<i>Poslovi koji mogu pogoršati imovinsko stanje pravne osobe kojih je vrijednost između 100.000 i 300.000 američkih dolara</i>	Pristanak BEV-a i ZS-a	Dopuštenje dijecezanskoga biskupa s pristankom BEV-a i ZS-a	Dopuštenje mjero-davnog poglavara s pristankom njegova vijeća i mjesnog ordinarija

⁶¹ Usp. L. CHIAPPETTA, *nav. dj.*, str. 565–566; V. DE PAOLIS, »Locazione (Locatio)«, str. 653.

<i>Poslovi koji mogu pogoršati imovinsko stanje pravne osobe kojih vrijednost prelazi 300.000 američkih dolara</i>	Pristanak BEV-a i ZS-a; osim toga i dopuštenje Svete Stolice	Dopuštenje dijecezanskoga biskupa s pristankom BEV-a i ZS-a; osim toga i dopuštenje Svete Stolice	Dopuštenje mjerodavnog poglavara s pristankom njegova vijeća i mjesnog ordinarija; osim toga i dopuštenje Svete Stolice
<i>Davanje nekretnina u zakup</i>	Nije potrebno nikakvo dopuštenje	Potrebno je dopuštenje i uputstvo mjesnog ordinarija	Eventualno dopuštenje koje predviđa statut
<i>Ostali čini izvanrednog upravljanja</i>	Te je čine odredila HBK; potreban je pristanak BEV-a i ZS-a	Te čine određuje statut ili, ako on šuti, dijecezanski biskup (kan. 1281, § 2); potrebno je dopuštenje mjesnog ordinarija	Te čine određuje statut; potrebno je dopuštenje mjerodavnog poglavara (s pristankom njegova vijeća, ako to statut predviđa) i mjesnog ordinarija (ako to statut predviđa)

Summary

*CONTRACTS AND ESPECIALLY ALIENATION
(Can. 1290-1298)*

Title III. Contracts and especially alienation of Book V of Cannon Law consists of 9, cannons (Can. 1290-1298), and determines the question of contracts, alienation and leasing. The issue of contracts can be found in Can. 1290, while the issue of alienation and other cannons within this same title, with the exception of Can. 1297, which refers to leasing. Can. 1298 discusses leasing and sales of Church goods, administrators of those goods and their relatives of consanguinity or affinity.

Can. 1290 borrows notional-terminology based on speech of contracts, be they general or specific and of payments, from civil rights for each individual country where the Church can be found and acts. This in fact is the canonisation of civil rights.

Confiscation is observed and determined as a legal affair that differs from the act of extraordinary administration. As such, the Code particularly refers to the acts of administration and confiscation. It seems that alienation relates only to goods that are legally registered and form basic assets of some public legal entity and where the value of these goods exceed a certain amount. Validity of the alienation of these goods requires consent from the relevant authorities. Of course, it is necessary to note that the notion of alienation in cannon law experienced a semantic development so that we cannot simply equate it to the civil notion of sale, but it affects any other affairs that could deteriorate the property status of a legal entity.

The new Code abandons the path of general codices with regard to lease and leaves this to the conference of bishops to order it, keeping in mind local circumstances of each

nation and for them to adopt actual directives to obtain consent from the relevant Church authorities. It is worth noting that leasing too is a form of contract and as such, it succumbs to civil laws that have been canonised.

Key words: contracts, canonisation, civil rights, confiscation, public legal entity, basic property, minimal & maximum amount, approval by the relevant authorities, lease.